

L. DE VRIES

## Twée modellen voor parochievernieuwing: *Rebuilt* en *Als God renoveert*

Is er hoop voor de katholieke parochies in Nederland? Kunnen zij van de huidige afname van mensen en middelen tot groei komen? Twee pastoors, father Michael White en father James Mallon, hebben iets meegemaakt dat zo bijzonder was, dat zij hun ervaringen met de wereld hebben willen delen. In hun boeken vertellen zij het praktijkverhaal van hun parochies, de één nabij Baltimore, Verenigde Staten, de ander 1700 kilometer langs de kust noordwaarts in Canada. Hun werk spreekt aan. Na hun verschijnen zijn *Rebuilt* (2012)<sup>1</sup> en *Als God renoveert* (2014)<sup>2</sup> uitgegroeid tot omvangrijke bewegingen, netwerken van contact- en coachingmogelijkheden en talrijke hulpmaterialen. Over de hele wereld en sinds enige tijd in Nederland worden de boeken gelezen en besproken, bejubeld en bekritiseerd. Hier en daar vinden eerste toepassingen in eigen geloofsgemeenschappen plaats.

Wat houden *Rebuilt* en *Als God renoveert* in? Hoe ziet de parochievernieuwing eruit, die de pastoors en hun teams zijn gaan begeleiden, en wat willen ze ons daarover meegeven? In deze bijdrage geef ik de belangrijkste gedachten uit beide boeken weer. Soms vul ik de inhoud aan met latere inzichten van de auteurs, zoals te vinden op <https://rebuiltparish.com> en <https://divinerenovation.net>. Ik zal de modellen in hun eigen context laten staan, te beginnen met het eerste: *Rebuilt*. Door dit boek heeft ook father Mallon zich met zijn parochie laten inspireren. In de weergave van *Als God renoveert* zullen vanzelf de – hoofdzakelijk – parallellen duidelijk worden. Of en hoe men met deze boeken zelf aan de slag kan gaan: dat laat ik graag over aan u als lezer(s). Er zijn diverse gelegenheden en mogelijkheden om hierover met elkaar in gesprek te gaan.

*Rebuilt*: herbouw je parochie

Priester Michael White en pastoraal medewerker Tom Corcoran, “heel gewone mensen” (p. 20), delen in hun boek wat zij sinds een jaar of tien hebben gedaan en geleerd in hun parochie, de Geboortekerck, in

1 Nederlandse vertaling: Michael White & Tom Corcoran, *Rebuilt. Samen bouwen aan een vitale parochiegemeenschap*, Betsaida, 's-Hertogenbosch 2019, ISBN: 9789491991738.

2 Nederlandse vertaling: James Mallon, *Als God renoveert. De parochie van onderhoud naar bloei*, Adveniat, Baarn 2019, ISBN: 9789492093776.

Timonium, Maryland, Verenigde Staten. Hun aanpak: de parochiecultuur veranderen. Hun focus: Tim, de buitenstaander. Hun boodschap voor verantwoordelijken in de rooms-katholieke Kerk en alwie de lokale geloofsgemeenschap een warm hart toedraagt: “[Ook] u kunt een gezonde parochie opbouwen!” (p. 23).

### *Waarom veranderen?*

Het boek omvat drie delen. In het eerste deel, ‘Het probleem bij de naam noemen’, schetsen de auteurs de recente geschiedenis van hun parochie van de Geboortekerk, waarna in het tweede deel, ‘De weg vooruit vinden’, de problemen ervan aan het licht komen. De historische ontwikkelingen kunnen we in grote lijnen herkennen bij onze gemeenschappen in het Nederlandse taalgebied: van ‘automatische’ groei in de twintigste eeuw tot vergrijzing en kerkverlating bij aanvang van het nieuwe millennium. White en Corcoran beschrijven hoe zij in hun eerste beroepsjaren vooral heel hard werkten om maar tot verbetering te komen: meer activiteiten om mensen te interesseren – maar wat is de inhoud en bedoeling ervan? Inzetten op kwaliteit van bijvoorbeeld de muziek – maar wat is dan goed?

Teleurgesteld en uitgeput zagen ze dat het niet werkte. Tegelijk trof het ze hoeveel voormalige katholieken een plek hadden gevonden in nieuwere, protestantse Kerken. Ook drong het tot hen door voor hoeveel mensen de Kerk totaal irrelevant was in hun leven. Moesten zij zich daar niet veel meer van aantrekken? Was de Heer niet gekomen om te zoeken en te redden wat verloren was (Lc. 19, 10)? Bij hun eigen Kerk zagen ze vooral een veeleisend consumentisme van de ‘kerkmensen’ en een missionaire onverschilligheid: “In het wereldje van de kerkgangers worden soms heel goede dingen gedaan, en de kerkleden zijn daar gelukkig mee. (...) Maar die wereld maakt niet automatisch leerlingen en hij is er absoluut niet voor niet-kerkbetrokken mensen” (p. 70).

Alles bij elkaar wekten deze inzichten en ervaringen een “heilige ontvredenheid” (p. 311). De twee pastores trokken de stoute schoenen aan en zijn onder andere gaan leren van protestantse en evangelische broeders en zusters, zoals later ook father Mallon zou gaan doen. Zij herontdekten in Mt. 28, 19-20 Gods wil voor de Kerk: dat alle mensen tot Christus’ leerlingen worden gemaakt. Dit was het begin van een reis naar het doorvoeren van veranderingen, met als doel het hart van de parochie te raken: de cultuur die er heerste, zoals er in elke parochie een cultuur heerst.

### *Leerling zijn*

Wat hadden White en Corcoran voor ogen? Ik citeer uit hoofdstuk 5: “Het doel van de Geboortekerk is om de mensen in de kerkbanken uit te dagen en de niet-betrokken kerkmensen te zoeken. En om allen te helpen een gemeenschap te vormen van leerlingen die groeien. Leerlingen zijn stagiaires (*students*) die groeien in het liefhebben van God en de naaste, zoals Jezus ons geleerd heeft. Het gaat niet alleen om een plaats, het gaat om een Persoon. Het gaat niet alleen om het nakomen van verplichtingen of het eenvoudigweg ontvangen van de sacramenten; het gaat erom een Persoon na te volgen. Het gaat niet alleen om activiteiten of dienstwerk, of zelfs niet alleen om de viering; het gaat erom stappen te zetten op die weg [van groei]. Met andere woorden: het gaat om bekering en vervolgens om voortdurende bekering” (p. 98). Niet primair het naar de kerk komen of het doen van allerlei (vrijwilligers)werk, ook niet het uitwisselen van kennis en ideeën, maar “omvorming en verandering van leven moeten het doel zijn van het leerling zijn” (p. 112).

### *Focus op de buitenstaanders*

Als focus voor de veranderingen keken de parochieleiders naar ‘Tim’. Tot in detail beschrijven zij deze fictieve figuur die in de parochie woont, maar ver van de Kerk afstaat. Wat houdt Tim bezig? Wat treft Tim aan, als hij op zondag per ongeluk of op uitnodiging in de kerk belandt? ‘Verwelkom buitenstaanders’ is het eerste strategische anker van *Rebuilt*. Gelovigen worden aangemoedigd om te investeren in de relatie met hun ‘Tim’ en hem uit te nodigen om mee te komen naar de kerk.

### *Een geweldige weekendervaring*

‘Creëer een buitengewone ervaring van de eucharistieviering’ werd gekozen als tweede strategisch anker. De weekendviering is het eerste dat uitvoerig wordt bediscussieerd in het derde en grootste deel van het boek, ‘Een strategie ontwikkelen’. Deze viering moet de best mogelijke ervaring zijn voor zoveel mogelijk mensen, menen de auteurs, omdat ze hét visitekaartje is van de kerk. Zorgvuldige aandacht gaat naar de faciliteiten in en om het kerkgebouw tot aan de aansprekende weekendboodschap (de preek) en de muziekkeuze. Een cultuur van gastvrijheid kan worden gestimuleerd met hulp van onder andere een welkomsteam. De homilie is het bepalende element in de beleving van de eucharistieviering voor mensen die nieuw zijn op het pad van leerling zijn. Grondvest de voorbereiding hiervan op het eigen gebed, bevelen de auteurs aan. Onze woorden kunnen veranderen en omvormen: “Wat wilt u precies dat [de mensen]

veranderen? Wat *is* de boodschap en wat wilt u dat mensen *doen* met de boodschap?” (p. 184). Muziek die Tim zal aanspreken ligt het dichtst bij het genre *praise and worship*. Er worden het liefst gebedsliederen gezongen, rechtstreeks vanuit het hart gericht naar God, toegankelijk voor de hele gemeenschap om mee te zingen.

### *Discipelschap*

Een boeiend hoofdstuk om te lezen, en een mooie opmaat voor de andere zeven punten die de auteurs onder handen zijn gaan nemen: onder andere aandacht voor de nieuwe generaties, kleine geloofsgroepen, dienstbaarheid en leiderschap. Later zijn de leiders van het *Rebuilt*-netwerk een aantal van deze onderwerpen gaan samenbrengen tot hun derde strategische anker: ‘Vorm een helder pad van discipelschap, van leerling zijn’. Daarbij stellen zij zichzelf de vraag wat een leerling van Jezus Christus is en doet. Het acronym *S.T.E.P.S.* (stappen) gebruiken zij nu om vijf aspecten van het leerling zijn doelgericht onder de aandacht te brengen, in de verschillende seizoenen van het kerkelijk jaar. In de originele taal klinken de vijf het beste: *Service in ministry and missions* (‘dienen binnen en buiten de geloofsgemeenschap’), *Tithe through sacrificial giving* (‘geldelijke bijdrage door offervaardig geven’), *Engage in small-group relationships* (‘betrokken zijn in relaties in kleine groepen’), *Practice prayer and sacraments* (‘beoefenen van gebed en sacramenten’), *Share [your faith] through invest and invite* (het delen [van jouw geloof] door te investeren en uit te nodigen’).

### *Aan de slag*

De hernieuwde aandacht voor de missie en de drievoudige strategie hebben de pastores van de Geboortekerk geholpen om gelovigen wakker te schudden, mensen buiten de Kerk te bereiken en de Kerk relevant te maken – zoals op de omslag van het boek staat. Zoiets begint met een visie: “een beeld van wat zou kunnen zijn en wat zou moeten zijn”. White en Corcoran benadrukken: “Iedereen kan ermee aan de slag!” (p. 311). *Rebuilt* is daarmee een praktijkboek. De ervaringen, vragen en moeiten worden in verband gebracht met Bijbelteksten en citaten van derden, zonder dat er een uitgewerkte theologische theorie wordt neergezet. De auteurs schrijven vlot, eerlijk en met humor. Lijstjes en opsommingen zijn een favoriet stijlmiddel. Sommige anekdotes begrijpt de Nederlandse lezer misschien minder goed, maar dat is weinig storend. Het veranderingsproces in de parochie ging niet zonder slag of stoot. Uitgebreid wordt verteld over de al dan niet terechte weerstand en kritiek die zij ondervonden van met name de ‘kerkmensen’. Toch klinkt in het hele verhaal vooral bemoediging en hoop door.

### *Als God renoveert: Van onderhoud naar bloei*

In zeven hoofdstukken beschrijft Father Mallon hoe zijn parochie van onderhoud naar bloei is gekomen. Hij gebruikt hierbij het beeld van de parochiegemeenschap als huis. Daar waar de auteurs van *Rebuilt* iets meer praktische tips geven, neemt Mallon de ruimte om zijn ideeën theoretisch te onderbouwen: met kerkelijke documenten, theologie en ook organisatieleer.

### *Evangelisatie*

“Onze diepste crisis is een identiteitscrisis,” zo opent het eerste hoofdstuk, ‘Huis van gebed’ (p. 17). “We zijn vergeten wie we zijn en welke roeping we als Kerk hebben”. Mallon ziet hoe de Kerk een pastoraal van verzorging uitoefent, gericht op de behoeften die de eigen kerkgangers uiten, terwijl zij zoals een reddingsboot bedoeld is om mensen te redden. Inspiratie voor de missie vindt Mallon net als de pastores van de Geboortekerk in Mt. 28. ‘Maak tot leerlingen’ is in Christus’ zendingsofdracht het hoofdwerkwoord. Een parochie dient zich daarom te focussen op het vormen van mensen tot leerlingen van Jezus Christus. Een leerling verbindt zich “aan een levenslang proces van leren van en over Jezus de meester, Jezus de leraar” (p. 25).

Ook in de kerkelijke documenten vanaf het Tweede Vaticaans Concilie leest Mallon de krachtige, universele oproep tot evangelisatie. In hoofdstuk 2, ‘Herbouw mijn huis’, legt hij aan de hand van een aantal van deze documenten uit hoe het in de missie aankomt op de verkondiging van het kerygma, de kern van het geloof. Deze verkondiging wil inleiden in een persoonlijke ontmoeting met Jezus Christus. Na pre-evangelisatie, een fase waarin verwelcoming en relatievorming centraal staan, volgt evangelisatie. Wanneer iemand de beslissing neemt om te geloven, wordt hij of zij leerling. Daar blijft het echter niet bij: een leerling wordt ook apostel, een missionaire leerling. “De Kerk is als een kopieerapparaat”, zo stelt Mallon het zich beeldend voor (p. 29).

### *Pijn en rommel*

Hoofdstukken 3 en 4 zijn getiteld: ‘Huis van pijn’ en ‘De rommel opruimen’. Daarin gaat de auteur dieper in op wat er volgens hem mis gaat in zijn parochie, zonder hier bepaalde mensen voor te willen beschuldigen. Hij meent dat de Kerk een huis van pijn is geworden, omdat zij ziek is. “De eerste stap naar genezing is erkenning van de pijn” (pp. 51-52). Pijnveroorzakers zijn onder meer: geloofsafval met de onderliggende vraag: ‘Wat hebben we verkeerd gedaan?’; institutioneel verval;

de seksueel misbruikcrisis; en allerlei ervaringen in de parochie, zoals de spanning tussen verwachtingen en werkelijkheid. Ons lijden kan aan de Heer worden aangeboden, waarbij Hij er hoop op bevrijding voor teruggeeft. Wij kunnen ons door Hem bovendien laten helpen om in actie te komen.

In het huis van de Kerk is ook rommel, vervolgt Mallon, die we zelf na een tijdje eigenlijk nauwelijks nog zien. Houdingen, ideeën of theologische perspectieven die verhinderen dat we de door Jezus aan ons gegeven missionaire opdracht vervullen. Mallon gaat vrij uitgebreid in op met name twee van de “verleidingen” die hij ontleent aan paus Franciscus: het (neo)pelagianisme en het klerikalisme (pp. 70-99). Zijn beschrijving van het pelagianisme zou wat preciezer, correcter hebben gekund, maar zijn boodschap komt op de lezer goed over: gelovigen zijn vergeten dat zij redding nodig hebben. “Jezus inspireert me door zijn prachtige morele lessen en voorbeeldig leven. Uiteindelijk kan ik mezelf redden” (p. 78). Het klerikalisme is tweezijdig: de priester klerikaliseert de leek (‘ik geloof wel voor jou’) en de leek vraagt om geklerikaliseerd te worden, omdat dit in wezen gemakkelijker is voor hem of haar (‘zo gelovig ben ik niet’). De roeping tot heiligheid en de roeping tot missie klinken echter voor alle gedoopten. In de brief aan de Efeziërs leest Mallon dat pastores zijn geroepen “om de heiligen toe te rusten”, in plaats van al het dienstwerk zelf te doen (pp. 94-97).

### *Het fundament: tien waarden*

Net als de leiders van *Rebuilt* ziet father Mallon hoezeer het nodig is dat de cultuur in zijn parochiegemeenschap verandert. De grond moet gezond worden, passend bij de missie. De cultuur “weerspiegelt zich in de dingen waaraan echt waarde wordt gehecht” (p. 103). Wat wordt er gedaan of niet gedaan? Wat wordt er gevierd? Wat wordt getolereerd en wat verondersteld? Waaraan besteedt de parochie haar tijd en geld?

Mallon heeft tien waarden geselecteerd die volgens hem worden gedeeld door gezonde, groeiende kerkelijke gemeenschappen. Deze waarden dienen op verschillende plekken op verschillende wijzen te worden vormgegeven. De tien waarden worden beschreven in hoofdstuk 5, ‘Het fundament leggen: de parochiecultuur transformeren’, het grootste hoofdstuk van het boek. Ze zijn het beste zelf te lezen, met als onderwerpen: voorrang geven aan het weekeinde; gastvrijheid; opbouwende muziek; preken; betekenisvolle gemeenschap; heldere verwachtingen; dienstwerk waar je goed in bent; vorming van kleine gemeenschappen; de heilige Geest ervaren; word een uitnodigende (*invitational*) Kerk.

Alpha wordt een goede gelegenheid gevonden om deze waarden al in het klein te ervaren. In het boek komt de cursus af en toe ter sprake, in

latere communicatiemiddelen en in de huidige praktijk van de Benedictusparochie wordt Alpha centraal gesteld. Mensen blijken er tot de ontmoeting te komen met de Drie-ene God en raken geëngageerd in de parochie. “Een blik onder de motorkap van Alpha laat zien dat het geheim van het succes is dat het de erbij horen-geloven-gedragen-benadering van evangelisatie omarmt. Het is volmaakt toegesneden op de postmoderne denkwijze” (p. 162).

### *Sacramentenvoorbereiding*

In het licht van de oproep van de nieuwe evangelisatie ziet father Mallon ook de sacramenten als een grote pastorale kans, omdat er regelmatig mensen aan deze ‘voor deur’ kloppen die weinig tot geen binding met de Kerk hebben. In hoofdstuk 6, ‘De voor deur’, beschrijft hij zijn eerste aanzetten tot verandering van de sacramentenvoorbereiding. “We zijn er niet om goede liturgie te vieren of om de mensen tevreden te houden,” vindt hij (p. 235). “Als we leerlingen willen maken, moeten we modellen hebben die het idee van de sacramenten als een leeftijdsgebonden beloningssysteem loslaten, ten gunste van de viering van een authentiek geloof in het hart van de christelijke gemeenschap” (p. 225). Hij zou willen dat de sacramenten weer zoals vanouds gekoppeld zijn aan bekering, het belijden van het geloof en vruchtbaarheid, in plaats van dat eigenlijk iedereen weet dat, bijvoorbeeld, de vormeling na het vormsel niet meer terugkomt. “Wat op het spel staat, is niets meer of minder dan de integriteit van onze Kerk” (p. 233).

Het bleek een heel zoekproces om de voorbereiding op de sacramenten te vernieuwen. Het hielp dat de cultuurverandering in de parochie in gang was gezet: dan kan men kandidaten voor sacramenten uitnodigen voor een soortgelijke weg van leerling zijn als waar de hele parochie mee bezig is. In het bijzonder als het gaat om jeugdwerk hebben de leiders van de Benedictusparochie zich voorgenomen hun tijd en middelen primair in de voorbereiding op de sacramenten te steken; ervoor te zorgen dat alle catechese en voorbereiding op de sacramenten in gezinsverband gebeurt; dat de ontvangst van sacramenten niet langer is gebaseerd op leeftijd of schooljaar maar op de vraag of men er klaar voor is; en dat de zondagse Eucharistie weer centraal komt te staan in hun programma’s.

### *Leiderschap*

Het primaat van de evangelisatie, de kracht van de heilige Geest en het beste van leiderschapsprincipes zijn de drie sleutels geworden tot parochievernieuwing, in het logo van het *Als God renoveert*-netwerk. Zij worden bijeengehouden aan een ring die de Eucharistie voorstelt, de

Heer zelf. In het laatste hoofdstuk van zijn boek, ‘Leider van het huis’, snijdt Mallon nog een belangrijk thema aan, want “als de eerste crisis waarin de hedendaagse Kerk verkeert een identiteitscrisis is, is een leiderschapscrisis de tweede crisis” (p. 263). Het is de opdracht van leiders om visie te formuleren en strategie te ontwikkelen; om medewerkers te ontdekken, te vormen en in te zetten; en om leiding te geven vanuit een team. De voorganger moet voortdurend laten zien waar ‘de bus’ heengaat. Niet alleen passie, maar ook zelfkennis en kwetsbaarheid zijn daarbij van belang. “We kunnen leren en groeien om betere leiders te worden” (p. 265).

Zoals men in de Geboortekerk ervoor kiest om buitenstaanders uit te nodigen voor de weekendliturgie, zo kiest men in de Benedictusparochie ervoor om hen in eerste instantie uit te nodigen voor Alpha. Dat vindt men voor hun geseculariseerde omgeving een meer geschikte, laagdrempelige plek om het Evangelie te ontvangen. Na Alpha kan iemand doorstromen naar het Alpha-team en naar andere groepen en dienstwerken in de parochie. Zo groeien leiders, medewerkers, die worden aangesproken op hun gaven en talenten.

### *Nieuw leven*

Net als de pastores van *Rebuilt* kreeg father Mallon in zijn parochie ondanks de vruchten die begonnen te groeien, veel kritiek. “Leiden betekent anderen van de ene plaats naar de andere krijgen. Verplaatsen betekent verandering. Verandering roept altijd weerstand op.” Hij erkent zijn kleinheid en zwakheid en het vele dat ze nog niet weten. Hij eindigt zijn boek en terugblik op zijn praktijkverhaal dan ook met de herinnering dat “het Gods wens is om nieuw leven in te blazen in zijn mensen, in zijn Kerk”, en dat het zijn Geest is, “die ons in staat stelt een nieuwe evangelisatie tot stand te brengen” (p. 322).

### *Samenvatting*

Ontevredenheid met de huidige situatie, zien op sommige plekken dat het anders kan en een hart hebben voor de missie van de Kerk: dit heeft er bij de pastores van *Rebuilt* en *Als God renoveert* toe geleid om het moeizame proces van een cultuuromslag in hun parochies te gaan inzetten. Hun doel is dat mensen, kerkmensen zowel als buitenstaanders, de Driene God (weer) persoonlijk ontmoeten en dat hun leven hierdoor wordt veranderd ten goede. In de boeken en nog meer in de latere netwerken zijn de vruchten van de parochievernieuwing te horen en te lezen: mensen gaan bidden, de Bijbel lezen, deelnemen in de gemeenschap, willen van harte leren, dienen en geven, en waarderen de liturgie beter.



Kan dit in Nederland en Vlaanderen ook gebeuren? Willen we dit? Onze kerksituatie is toch anders dan die in de Verenigde Staten en Canada? Dat begrijpen de auteurs ook. In beide boeken wordt de inschatting gemaakt dat de meeste principes en waarden die zij voorstellen algemeen geldend zijn, maar dat de strategie altijd moet worden vertaald naar de eigen setting. En uiteindelijk, doorheen (of ondanks) onze inspanningen, is het God zelf die zijn huis van de Kerk 'renoveert'. Een mooie en spannende uitdaging om aan het werk te gaan met deze twee modellen van parochievernieuwing, voor wie door de boeken gegrepen is.

*D.R.S.L. (Laura) de Vries MA MSc*, behaalde een master psychologie aan de Radboud Universiteit van Nijmegen en een master theologie aan de Universiteit van Tilburg. Momenteel is zij pastoraal werker in de parochie van de Heilige Familie, Breda.